

KENTERING VAN EEN HUWELIJK

Sándor Márai, geboren op 11 april 1900 in het Hongaarse Kassa (nu Košice, Slowakije), studeerde letterkunde in Leipzig, Frankfurt en Berlijn. Vanaf 1929 schreef hij vele romans, verhalen, gedichten, essays en toneelstukken en werd hij een gevierd auteur in Hongarije. Gedurende de nazitijd leidde Márai in Boedapest een teruggetrokken leven, in 1948 ontvluchtte hij zijn land vanwege het communisme. Deze vrijwillige ballingschap duurde de rest van zijn leven. Zijn boeken werden in Hongarije verboden en verschenen vrijwel onopgemerkt in het buitenland. De laatste jaren van zijn leven leidde hij met zijn vrouw en aangenomen zoon een eenzaam bestaan in San Diego, waar hij op 22 februari 1989 zelfmoord pleegde. Márai wordt door literatuurlijiefhebbers algemeen beschouwd als een van de belangrijkste Europese schrijvers van de twintigste eeuw. Bij Wereldbibliotheek verschenen de romans *Gloed* (2000), *De erfenis van Eszter* (2000), *De opstandigen* (2003), *De gravin van Parma* (2004), *Kentering van een huwelijk* (2005), *De nacht voor de scheiding* (2006) en *De meeuw* (2009). In 2002 verscheen het autobiografische *Land, land!*... en in 2007 *Bekentenissen van een burger*.

Sándor Márai

Kentering van een huwelijk

Uit het Hongaars vertaald door
Henry Kammer

WERELDBIBLIOTHEEK • AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs
van de Stichting Fonds voor de Letteren

Eerste druk 2005
Veertiende druk 2018

Oorspronkelijk titel *Az Igazi / Judit*
© Erven Sándor Márai / Vörösvary-Weller Publishing Toronto
© 2005 Nederlandse vertaling Henry Kammer / Uitgeverij Wereldbibliotheek
Omslagontwerp Nico Richter

Omslagfoto Brassai *Couple d'amoureux dans un petit café parisien*, c. 1932

© 2004 ESTATE BRASSAI – R.M.N.

NUR 302

ISBN 978 90 284 2502 6

www.wereldbibliotheek.nl

DEEL I

Zeg, zie je die man daar? Nee, niet meteen kijken, draai je weer om en praat gewoon door. Ik zou het vervelend vinden als hij deze kant op keek en mij zag, ik wil niet dat hij me groet. Nu kun je je weer omdraaien. Dat kleine, gedrongen mannetje in die bontjas met marterkraag? Nee, die bedoel ik niet. Die lange, bleke man in die zwarte winterjas, hij staat met dat magere, blonde dienstertje te praten. Daar bij de toonbank, ze pakt juist gekonfijte sinaas-appelschilletjes voor hem in. Eigenaardig, voor mij kocht hij die nooit.

Wat mij scheelt? Niets. Ik moet alleen even mijn neus snuiten.

Is hij al weg? Geef me een seintje wanneer hij vertrokken is.

Heeft hij al betaald? Hoe ziet zijn portefeuille eruit? Let goed op, ik wil niet zijn kant uit kijken. Is het een portefeuille van bruin krokodillenleer? Ja? Daar ben ik nou blij om, weet je.

Waarom ik dat belangrijk vind? Zomaar. Of liever gezegd: omdat hij die portefeuille van mij heeft gekregen indertijd, voor zijn veertigste verjaardag, nu tien jaar geleden. Of ik van hem gehouden heb? Een moeilijke vraag die je me daar stelt, liefje. Ja, ik denk dat ik inderdaad van hem gehouden heb. Is hij al weg?

Ik ben blij dat hij weg is. Wacht, ik wil even mijn neus poederen. Kun je aan me zien dat ik heb gehuild? Het is dwaas, maar wij mensen zijn nu eenmaal dwaas. Als ik hem zie, begint mijn hart altijd te bonzen. Wil je weten wie hij is? Dat mag best, liefje, het is echt geen geheim. Die man is mijn vroegere echtgenoot.

Zeg, laten we allebei een portie pistache-ijs bestellen. Ik snap niet waarom ze beweren dat je 's winters geen ijs kunt eten. Ik ga naar deze theesalon het liefst 's winters, en hoofdzakelijk om ijs te eten. Soms denk ik wel eens dat je iets alleen moet doen omdat je het

wilt, en niet omdat het goed of zinvol is. Vooral sinds ik alleen ben, kom ik hier 's winters graag, tussen vijf en zeven. Ik houd van deze rode salon met zijn meubels uit de vorige eeuw, zijn bejaarde serveersters en zijn grote spiegelruiten waardoor je zo goed naar de drukte op het plein en naar de binnenkomende mensen kunt kijken. Het heeft allemaal iets warms, het bevat een vleugje fin de siècle. Bovendien is de thee hier veel beter dan ergens anders, proef je het? Ik weet het, moderne vrouwen gaan niet naar een theesalon. Ze gaan naar koffiebars waar je je moet haasten, waar je niet comfortabel kunt zitten. Ze betalen er veertig fillér voor een espresso en eten daarbij een portie sla. Dat is de nieuwe wereld, maar ik behoor nog tot de oude wereld, ik ben gesteld op deze elegante theesalon, met zijn fraaie meubels, zijn roodzijden behang en zijn spiegelkasten. En op de oude dames die hier komen, gravinnen en aartshertoginnen. Natuurlijk ga ik er niet elke dag naar toe, zo nu en dan, vooral 's winters, en dan vind ik het hier altijd heel aangenaam. Er was een tijd dat ik hier regelmatig met mijn man afspraak, zo tegen zessen, als hij van kantoor kwam. We dronken in deze salon dan een kopje thee.

Ook vandaag moet hij na kantoortijd rechtstreeks hierheen zijn gekomen. Tien voor halfzeven, dat is zijn tijd. Ik weet nog steeds precies hoe zijn dag is ingedeeld, het lijkt wel of ik nog met hem samenleef. Om vijf voor zes belt hij altijd en dan komt de bediende om zijn jas af te borstelen en die voor hem op te houden als hij hem aantrekt. Ook zijn hoed krijgt dan een beurt met de borstel. Als hij eenmaal buiten is, geeft hij de chauffeur opdracht voor hem uit te rijden, en dan gaat hij er zelf te voet achteraan om een luchtje te scheppen. Hij loopt te weinig, daarom ziet hij zo bleek. Misschien heeft die bleekheid trouwens ook wel een andere oorzaak, ik zou het echt niet weten. De oorzaak is mij onbekend, want ik zie of spreek hem bijna nooit meer, de laatste keer was drie jaar geleden. Ik heb een hekel aan zoetsappige scheidingen waarbij de echtgenoten na de uitspraak gearmd de rechtbank verlaten om samen in het beroemde restaurant in het stadspark te gaan lunchen. Tijdens de maaltijd gedragen ze zich zo teder en attent tegenover elkaar dat het wel lijkt of er niets gebeurd is, maar

daarna gaan ze elk hun eigen weg. Ik heb een andere moraal en een andere mentaliteit. Ik geloof er niets van dat echtgenoten na hun scheiding goede vrienden kunnen blijven. Een huwelijk is een huwelijk en een scheiding een scheiding. Zo zie ik dat.

Hoe denk jij er trouwens over? Eigenlijk een gekke vraag van me, want je bent nooit getrouwd geweest.

Weet je, ik geloof niet dat iets wat de mens ooit heeft bedacht en vervolgens millennialang gedachteloos heeft herhaald alleen maar een formaliteit kan zijn. Ik geloof dat het huwelijk heilig is, en dat scheiden gelijkstaat met heiligschennis. Zo ben ik nu eenmaal opgevoed. Maar ik geloof dat ook om andere redenen, niet alleen omdat mijn opvoeding en mijn geloof mij daartoe dwingen. Ik geloof het omdat ik een vrouw ben en omdat een echtscheiding voor mij evenmin een inhoudsloze formaliteit is als de plechtigheid in het gemeentehuis of de kerk die twee mensen lichamelijk en geestelijk voor eeuwig met elkaar verbindt. Wat er in de rechtszaal gebeurt, is niet minder ingrijpend dan in de trouwzaal, want daar worden twee mensenlevens voorgoed van elkaar gescheiden, ja uiteengerukt. Toen wij gingen scheiden, heb ik geen ogenblik gedacht dat mijn man en ik 'vrienden' zouden kunnen blijven. Hij was in die tijd natuurlijk hoffelijk, attent en grootmoedig, zoals een man volgens de geldende fatsoensnormen en maatschappelijke conventies op zo'n moment behoort te zijn. Zelf was ik helemaal niet hoffelijk of grootmoedig, ik heb me, toen ik bij hem wegging, zelfs de piano toegeëigend, lekker ordinair en zo wraaklustig als de pest. Het liefst had ik de hele woning meegenomen, met alles wat erbij hoorde, de hele mikmak, zelfs de gordijnen. Vanaf het moment van de scheiding was ik zijn vijandin geworden, en dat zal ik ook blijven zolang ik leef. Mij hoeft hij niet voor een vriendschappelijk dineetje in het Stadspark uit te nodigen, ik ben niet bereid het meevoelende vrouwtje te spelen dat af en toe naar de woning van haar ex gaat om daar het dienstmeisje ter verantwoording te roepen, als ze weer eens zijn linnengoed heeft achterovergedrukt; voor mijn part gapt ze zijn hele hebben en houden. Zelfs als iemand me zou vertellen dat hij ziek was, ging ik nog niet naar hem toe. Waarom

niet? Omdat we gescheiden zijn, snap je? Bij een scheiding kun je je nooit neerleggen.

Wacht even, dat laatste, over ziek zijn, neem ik toch liever terug. Ik wil niet dat hij ziek wordt. Als dat gebeurde en hij in een sanatorium werd opgenomen, zou ik hem toch opzoeken. Waarom lach je nu? Lach je me uit? Wou je beweren dat ik juist hoop dat hij ziek wordt, zodat ik hem kan opzoeken? Natuurlijk hoop ik dat. Ik zal het blijven hopen zolang als ik leef. Maar hij moet niet al te ziek worden. Heb je daarstraks gezien hoe bleek hij was? De laatste jaren ziet hij altijd zo bleek.

Ik zal je het hele verhaal vertellen. Heb je tijd om het aan te horen? Zelf heb ik heel veel tijd, helaas.

Kijk eens, daar heb je ons ijs. Kun je je nog herinneren dat ik, toen we van het internaat kwamen, op een kantoor ben gaan werken? In die periode hebben we een tijdje gecorrespondeerd, weet je nog? Jij vertrok onmiddellijk naar Amerika, maar we hielden contact door elkaar af en toe te schrijven. Drie of vier jaar lang hebben we dat volgehouden, als ik me goed herinner. Ik herinner me dat we op een dwaze, ongezonde manier verliefd op elkaar waren, dat er een soort kalverliefde tussen ons was; een liefde waar ik achteraf niets goeds over kan zeggen, maar kennelijk kan een mens niet zonder liefde leven. In die tijd was ik dus verliefd op jou. Overigens was er een standsverschil tussen ons, want jullie waren rijk, terwijl wij slechts tot de middenstand behoorden. Wij woonden heel bescheiden: drie kamers, een keuken en een voordeur die uitkwam op een gemeenschappelijke gang. Ik keek tegen je op... een dergelijke bewondering van een jongere voor een leeftijdgenoot is eigenlijk al een soort verliefdheid. Ik had net als jij een kinderjuffrouw, maar de mijne mocht alleen 'tweedehands' badwater gebruiken, ze moest het water gebruiken waarin ik had gebaad. Dergelijke details zijn heel belangrijk. Overigens zijn er enorm veel schakeringen tussen armoede en rijkdom. En wat dacht je van de schakeringen tussen armoede en helemaal niets bezitten? Die zijn zo talrijk dat ik ze onmogelijk zou kunnen opnoemen. Jij bent rijk en daardoor weet je niet hoe ongelooflijk

groot het verschil is tussen vierhonderd en zeshonderd per maand. Dat is groter dan het verschil tussen tweeduizend en tienduizend per maand. Ik weet waar ik het over heb. Bij ons thuis hadden we achthonderd per maand. Mijn man verdiende vijftienhonderd per maand. Daar moest ik echt aan wennen.

In het ouderlijk huis van mijn man was alles een beetje anders dan bij ons. Wij woonden in een huurwoning, mijn man en zijn familie in een gehuurde villa. Wij hadden een balkon met geraniums, zij een bescheiden tuin met twee bloembedden en een oude notenboom. Wij hadden een normale ijskast, waar we 's zomers ijs voor kochten, terwijl mijn schoonouders de gelukkige eigenaren waren van een elektrisch ijskastje, waarmee je mooie vierkante ijsblokjes kon maken. Wij hadden een dienstmeisje voor alle voorkomende werkzaamheden, hun personeel bestond uit een echtpaar, waarvan de man als knecht werkte en de vrouw als kokkin. Wij hadden drie kamers, zij vier, als je de hal meerekent zelfs vijf. Ja, zij hadden een heuse hal, waarvan de deuren met chifon waren bekleed, terwijl wij het met een simpele vestibule moesten doen, waarin wegens ruimtegebrek ook nog de ijskast stond, zo'n donkere vestibule met een borstelhouder en een ouderwetse kapstok, zoals je in veel huizen in Boedapest ziet. Wij hadden een radiotoestelletje dat mijn vader op afbetaling had gekocht. Een gebrekkig functionerend toestel met drie lampen, dat de radiosignalen alleen uit de ether plukte als het daar zin in had. Zij hadden een radio-meubel zo groot als een kast, met een elektrische grammofoon die automatisch de platen wisselde en een radio waarmee je zelfs Japanse zenders kon ontvangen. Mijn ouders hadden me geleerd dat een mens zelf voor zijn levensonderhoud moet zorgen, dat hij dus moet werken; zijn ouders hadden hem bijgebracht dat werken niet het allerbelangrijkste is, maar dat een mens in de eerste plaats moet leven – fatsoenlijk, welgemanierd en gedisciplineerd. Dat zijn enorme verschillen in opvatting, maar dat wist ik toen nog niet.

Toen we nog maar pas getrouwd waren, zei mijn man op een ochtend aan het ontbijt: 'Die eetkamerstoelen zijn een beetje vermoeiend voor het oog door die mauve bekleding. Ze zijn zo fel van kleur dat het lijkt of ze het voortdurend uitschreeuwen. Kijk

eens of je in de stad een stof met een meer neutrale kleur kunt vinden, ik wil ze tegen de herfst opnieuw laten bekleden.’

Twaalf stoelen die met een minder ‘vermoeiende’ stof moesten worden bekleed. Ik keek hem verbaasd aan en dacht dat hij een grapje maakte, maar dat was niet zo. Hij was al weer in zijn krant gedoken en las met een ernstig gezicht de berichten. Het was duidelijk dat hij meende wat hij zei en dat die mauve kleur, die inderdaad een beetje ordinair was, hem werkelijk stoorde. Maar mijn moeder had die bekleding met liefde voor ons uitgezocht en ze was nog bijna nieuw. Toen hij de voordeur achter zich dichttrok, barstte ik in snikken uit. Ik was niet achterlijk en begreep precies wat hij bedoelde. Hij had me op een bedekte manier te kennen gegeven dat ik niet zo’n verfijnde smaak had als hij en dat ik uit een ander milieu kwam, ook al had ik goede manieren en een goede opleiding en behoorde ik tot de gegoede burgerij. De wereld waarin ik was opgegroeid, verschilde van de wereld die hem vertrouwd en dierbaar was, al was dit verschil slechts miniem en ging het om niet meer dan nuances. Mensen die tot de bourgeoisie behoren zijn veel gevoeliger voor dergelijke nuanceverschillen dan aristocraten. Wie tot de bourgeoisie behoort, moet zich tot zijn dood bewijzen, terwijl aristocraten dat al bij hun geboorte doen. Een burger moet ofwel geld verdienen ofwel geld beleggen. Mijn ex-man behoorde niet meer tot de verdienende generatie en zelfs niet tot de tweede generatie, die van de beleggers. Eén keer heeft hij daarover iets gezegd. Hij had een Duits boek gelezen en daarin, zoals hij het uitdrukte, het antwoord op zijn belangrijkste levensvraag gevonden. Zelf heb ik het niet zo begrepen op dat soort belangrijke vragen. Volgens mij wordt een mens tijdens zijn leven met miljoenen kleine vragen geconfronteerd en is alleen het geheel, het totaal belangrijk. Daarom vroeg ik enigszins spottend: ‘Geloof je werkelijk dat je jezelf nu volledig kent?’

‘Absoluut,’ antwoordde hij, en hij keek me door zijn bril zo openhartig aan dat ik spijt kreeg die vraag gesteld te hebben. ‘Ik ben een kunstenaar, alleen ontbreekt mij het benodigde talent. Dat komt in de bourgeoisie wel vaker voor. Het betekent de ondergang van de familie.’

Daarna zei hij nooit meer iets over dit onderwerp.

Ik begreep hem toen niet. Hij schreef niet, hij schilderde niet en hij musiceerde niet, want hij had een hekel aan amateurkunstenaars. Het enige wat hij wel deed, was veel lezen, 'systematisch lezen', zoals hij het uitdrukte. Volgens mij las hij een beetje té systematisch. Ik las met hartstocht, maar alleen boeken die harmonieerden met mijn stemming en mijn smaak, terwijl hij las alsof hij een heilige plicht vervulde. Als hij eenmaal aan een boek was begonnen, hield hij niet op voordat hij het uit had, zelfs al ergerde of verveelde het hem. Lezen was voor hem iets heiligs, hij vereerde het geschreven woord als priesters hun heilige teksten. En als hij naar een museum, een schouwburg of een concertzaal ging, gedroeg hij zich precies zo, hij had dezelfde eerbiedige aandacht voor alles wat hij daar zag en hoorde. Ja, mijn ex hield werkelijk van kunst, hij hield van alles wat een ziel had. Ik hield niet zo van kunst, ik hield eigenlijk alleen maar van hem.

Zijn enige probleem was eigenlijk dat hij 'het benodigde talent' miste. Hij leidde de fabriek, reisde veel en gaf ook opdrachten aan kunstenaars, die hij zeer goed betaalde. Maar hij drong zijn medewerkers en zijn adviseurs nooit zijn smaak op, die veel verfijnder was dan de hunne. Als hij sprak, zwakte hij elke uitgesproken zin met de daaropvolgende af, alsof hij fijngevoelig en hoffelijk vergiffenis vroeg voor de impertinentie dat hij een mening had verkondigd, zodat het vaak leek of hij radeloos was en hulp nodig had. Toch kon hij bij het nemen van belangrijke beslissingen en in zakelijke aangelegenheden zeer gedecideerd en zelfs koppig zijn.

Weet je wat hij was? Iets heel zeldzaams, een echte man.

Ik gebruik dit woord niet in zijn theatrale betekenis, mijn man was geen Don Juan of krachtpatser, maar hij had een mannelijke geest. Zijn geest was bespiegelend en rechtlijnig, maar ook onrustig, zoekend en wantrouwend. Ook dit had ik toen nog niet ontdekt. Een mens leert maar heel langzaam van het leven.

Op het internaat hebben wij nooit dergelijke dingen geleerd, jij noch ik, heb ik gelijk?

Misschien moet ik beginnen je te vertellen dat hij me op een dag aan een van zijn vrienden voorstelde, aan Lázár, de schrijver.

Heb je wel eens van hem gehoord? Ken je zijn boeken? Ik wel, allemaal. Ik heb ze bijna stukgelezen, alsof daarin het antwoord op een vraag was te vinden; een vraag die mijn leven beheerste. Maar toen ik ze allemaal uit had, wist ik het antwoord nog steeds niet. Kennelijk is er geen antwoord op dergelijke vragen. Alleen het leven geeft antwoord, en soms op een heel verrassende manier. Voordat ik die schrijver ontmoette, had ik geen letter van zijn werk gelezen. Ik kende zijn naam wel maar ik wist niet dat mijn man hem persoonlijk kende, dat ze met elkaar bevriend waren. Op een avond, toen ik thuiskwam, trof ik mijn man in het gezelschap van die schrijver aan. Daarna gebeurde er iets heel vreemds. Het was het moment waarop ik me voor het eerst realiseerde dat ik mijn man niet werkelijk kende, hoewel we al meer dan twee jaar waren getrouwd. Ik leefde met iemand samen van wie ik bijna niets afwist. Altijd had ik gedacht dat ik hem kende en nu kwam ik tot de ontdekking dat zijn werkelijke liefhebberijen, zijn smaak en zijn verlangens mij volslagen vreemd waren. Weet je wat die twee, Lázár en mijn man, die avond aan het doen waren?

Een spelletje.

Maar een heel eigenaardig en verontrustend spelletje!

Ze speelden geen rummy, nee, absoluut niet. Mijn man had trouwens een enorme hekel aan platvloerse genoegens als kaartspelen. Nee, ze speelden een ander spel, dat zo vreemd en zo griezelig was dat ik het in het begin niet eens goed begreep. Terwijl ze daarmee bezig waren, hoorde ik hen angstig en met een beklemd gemoed aan, met het gevoel dat ik me in het gezelschap van twee krankzinnigen bevond. Het leek wel of mijn man enkel door de aanwezigheid van die man totaal was veranderd. Stel je voor, na meer dan twee jaar huwelijk kom ik op een avond thuis en tref mijn man aan in het gezelschap van een onbekende heer, die me vriendelijk tegemoetkomt, mijn man aankijkt en dan zegt: 'Dag, Ilonka. Je bent toch niet boos dat ik Péter heb meegebracht, hè?'

Hij wees op mijn man, die met een verlegen uitdrukking op zijn gezicht opstond en me berouwvol aankeek. Ik dacht dat die twee kerels gek waren geworden en dat moet duidelijk aan me te zien zijn geweest, maar ze sloegen geen acht op me en gingen gewoon

door. De onbekende klopte mijn man op zijn schouder en zei: 'We zijn elkaar op de Arénaweg tegengekomen. Stel je voor, die rare Péter wilde meteen doorlopen nadat hij me had gegroet, maar dat was me toch een beetje te gortig. Ik heb tegen hem gezegd: "Zeg Péter, ouwe dwaas, je bent toch niet boos op me?" Daarna heb ik hem bij de arm genomen en meegetroond. Nou, beste mensen,' vervolgde hij met gespreide armen, 'omhels elkaar eens. Zelfs een kusje zie ik vandaag door de vingers.'

Je kunt je wel voorstellen hoe ik me voelde. Ik stond daar met mijn hoed, mijn handschoenen en mijn tas midden in de kamer, als een onnozel gansje, en staarde die twee kerels aan. Mijn eerste opwelling was naar de telefoon te hollen en de huisarts of de eerstehulpdienst te bellen. Daarna dacht ik aan de politie, maar mijn man kwam naar me toe, gaf me verlegen een handkus en zei met gebogen hoofd: 'Laten we vergeten wat er allemaal is gebeurd, Ilonka. Ik ben blij dat je nu gelukkig bent.'

Daarna gingen we aan tafel. De schrijver ging op Péters plaats zitten en gaf aanwijzingen alsof hij de heer des huizes was. Tijdens het hierop volgende gesprek tutoyeerde hij mij. Het kamermeisje dacht natuurlijk dat we krankzinnig waren geworden en liet van schrik een kom met sla vallen. Die avond kreeg ik niet te horen wat voor spel ze speelden, wat ik achteraf begrijpelijk vind, want het kon alleen gespeeld worden als ik nergens van wist. Ze hadden dit met elkaar afgesproken voordat ik thuiskwam, en ze speelden het zo volmaakt dat beroepstoneelspelers het niet hadden kunnen verbeteren. Het idee dat aan het spel ten grondslag lag, was dat ik al jaren geleden van Péter was gescheiden en vervolgens met die onbekende, met die schrijver en vriend van mijn man, was getrouwd. Péter was hierdoor zo gekwetst dat hij alles aan ons had afgestaan, de woning en de hele inboedel, kortom alles wat hij bezat. En nu had die schrijver mijn gekrenkte ex-man op straat ontmoet, hem bij de arm genomen en naar onze woning meegetroond. Hij had tegen hem gezegd: 'Doe nou niet zo moeilijk, het heeft geen zin steeds weer op het verleden terug te komen, vanavond eet je bij ons. Ilonka wil je ook graag weer eens zien.' Péter had die uitnodiging aangenomen en nu bevonden we ons met ons

drieën in de woning waar ik vroeger met Péter had samengeleefd en gebruikten we in goede harmonie de maaltijd. De schrijver had Péters plaats in mijn leven ingenomen, was met me getrouwd en sliep in Péters bed. Kun je het volgen? Zo zat dat spel in elkaar. Het was krankzinnig.

Overigens was dat spel niet alleen dwaas maar ook subtiel, want Péter speelde dat hij zich opgelaten voelde omdat hij door herinneringen werd gekweld, en de schrijver deed alsof hij alleen maar veinsde dat hij volledig op zijn gemak was, hoewel hij in werkelijkheid evenzeer last had van de eigenaardige situatie omdat hij zich tegenover Péter schuldig voelde. Dat was de reden waarom hij zich zo luidruchtig en joviaal gedroeg. En wat ik speelde? Om je de waarheid te zeggen speelde ik helemaal niet mee, ik zat daar maar tussen die twee kerels in die zich zo waanzinnig gedroegen en staarde hen beurtelings met grote ogen aan. Op den duur begon ik de regels van het spel natuurlijk te begrijpen en toen deed ik ook mee met dit eigenaardige gezelschapsvermaak. Behalve het spel begon ik trouwens ook nog iets anders te begrijpen.

Ik kwam tot het inzicht dat mijn man, van wie ik gedacht had dat hij mij geheel en al toebehoorde, met huid en haar, zoals het heet, met al zijn zielsgeheimen, in werkelijkheid volstrekt niet van mij was maar van een vreemde, van iemand van wie ik heel weinig afwist. Ik voelde me alsof ik iets schandelijks over hem had vernomen dat ik tot dan toe niet wist, bijvoorbeeld dat hij in de gevangenis had gezeten of op een ziekelijke manier verslaafd was – zaken die volstrekt niet pasten bij het beeld dat ik me de afgelopen jaren van hem had gevormd. Ik ontdekte dat ik mijn man slechts in bepaalde opzichten kende en dat hij mij overigens even vreemd was als de schrijver die hij op straat had opgepikt en mee naar huis genomen om dat vreemde spelletje te spelen – een spelletje dat schijnbaar zinloos was, maar zich in wezen tegen mij richtte. Ik ontdekte dat mijn man behalve de wereld die ik kende, ook nog een andere wereld had.

En wat ik daarbij nog te weten kwam, was dat die onbekende, die schrijver, een grote macht had over de ziel van mijn man.

Zeg me eens wat macht is? Er wordt de laatste tijd zo dikwijls over dit fenomeen geschreven. Wat is politieke macht, hoe is het mogelijk dat één mens miljoenen zijn wil kan opleggen? En waarin bestaat de macht, de kracht die ons vrouwen is gegeven? In de liefde, zeg je. Misschien heb je wel gelijk. Ik heb soms mijn twijfels als ik dit woord hoor. Waarmee ik niet wil zeggen dat liefde niet bestaat, absoluut niet. Liefde is de grootse kracht hier op aarde. Maar toch heb ik soms het gevoel dat mannen, wanneer ze ons beminnen – iets waartoe zij zijn gedwongen –, soms een beetje neerkijken op de liefde. In alle echte mannen bespeur ik iets terughoudends, het is alsof ze een bepaald gedeelte van hun wezen, van hun ziel afsluiten voor de vrouw van wie ze houden en zeggen: ‘Tot hier liefde, en niet verder. Hier, in de diepste ruimte van mijn ziel, krijgt niemand toegang.’ Domme vrouwen ergeren zich daaraan. Verstandige verbijten hun teleurstelling, onderdrukken hun nieuwsgierigheid en berusten ten slotte in het onvermijdelijke.

Maar wat is macht? Wat is de macht van een mens over de ziel van zijn medemens? Hoe kon die ongelukkige, nerveuze, intelligente en imponerende, maar toch onvolmaakte en bezeerde man, die schrijver, macht hebben over de ziel van mijn man?

Want macht hád hij, dat heb ik later ontdekt, een onzalige, noodlottige macht. Op een keer, lang na die eerste ontmoeting, zei mijn man dat die vriend van hem de ‘getuige’ was van zijn leven. Hij probeerde me ook uit te leggen wat hij daarmee bedoelde. Hij zei dat elk mens een getuige in zijn leven heeft, iemand die hij in zijn jeugd heeft ontmoet en die sterker is dan hij. Alles wat we doen, doen we alleen om onze slechte eigenschappen verborgen te houden voor die onbarmhartige getuige, die tegelijk onze rechter is. Maar de getuige laat zich niet misleiden. Hij weet dingen van ons die anderen onmogelijk kunnen weten. En al worden we tot minister benoemd of krijgen we de Nobelprijs, de getuige glimlacht alleen geringschattend. Geloof je dat zoiets mogelijk is?

En hij zei ook nog dat een mens eigenlijk alles wat hij in zijn leven doet, voor die getuige doet; hij is degene die we trachten te overtuigen, aan wie we willen laten zien hoe goed en hoe knap we zijn.

De grote krachtsinspanningen die we ons in ons leven getroosten om in het leven vooruit te komen, zouden we niet kunnen opbrengen als die getuige er niet was. Ken je de pijnlijke situatie dat een pas getrouwde man zijn boezemvriend, de kameraad uit zijn jeugd jaren, aan zijn vrouw voorstelt? Opgewonden observeert hij zijn vrouw om te zien welke indruk die vriend op haar maakt, of zij het eens is met zijn keus. De vriend probeert haar natuurlijk te imponeren en voor zich te winnen, maar hij is tegelijk jaloers op haar omdat hij weet dat zijn relatie met haar man door het huwelijk op de achtergrond wordt gedrongen. Ongeveer zo behandelde ze me die avond, maar veel extremer dan normaal het geval is omdat ze veel geheimen deelden waar ik toen nog niet van wist.

En toch werd er die avond een tipje van de sluier opgelicht, want uit hun gesprekken begreep ik dat die twee boezemvrienden, mijn man en de schrijver, iets over de relatie tussen een man en een vrouw wisten waarover mijn man nooit met mij had gesproken. Het was alsof ik onwaardig was in dit geheim ingewijd te worden.

Zodra de zonderlinge gast – pas na middernacht – was vertrokken, ging ik voor mijn man staan en vroeg hem zonder er doekjes omheen te winden: ‘Je hebt geen al te hoge dunk van me, hè?’

Hij keek me door de rook van zijn sigaret vermoeid knipogend aan, alsof hij aan een slemppartij had deelgenomen en nu met een houten hoofd verwijten aanhoorde. Heus waar, die avond waarop mijn man voor het eerst de schrijver mee naar huis nam om met hem dat vreemde spelletje te spelen liet een wrangere smaak achter dan een drinkgelag of een verboemelde nacht. We waren allebei bekap en werden door sombere en zelfs bittere gedachten gekweld.

‘Nee,’ zei hij ernstig, ‘ik kijk niet op je neer, absoluut niet. Waarom denk je dat? Je hebt een goed verstand en gezonde instincten,’ voegde hij er vastberaden en vol overtuiging aan toe.

Ik hoorde zijn woorden wantrouwend aan en dacht na. We zaten tegenover elkaar aan de afgeruimde tafel, want in plaats van na de maaltijd naar de salon te verhuizen waren we de hele avond aan de eetkamertafel tussen asbakken vol sigarettenpeuken en lege

wijnflessen blijven zitten, omdat onze gast dat prettig vond. Wantrouwend zei ik: 'Ik heb verstand en instincten, dat is heel fijn. Maar wat vind je van mijn karakter en mijn ziel?'

Terwijl ik dit zei, voelde ik dat het een beetje pathetisch klonk. Mijn man keek mij oplettend aan, maar gaf geen antwoord.

Het was alsof hij wilde zeggen: Dat is mijn geheim. Wees ermee tevreden dat ik je verstand en je instincten waardeer.

Zo ongeveer is het allemaal begonnen. Later heb ik vaak teruggedacht aan die avond.

De schrijver bezocht ons hierna zelden en buitenshuis ontmoette mijn man hem slechts af en toe. Als dat was voorgekomen, merkte ik het, als een jalouse vrouw die de geur ruikt van een vluchtig avontuurtje dat haar man zich heeft veroorloofd – de parfumeur die een vrouwenhand op zijn huid heeft achtergelaten. Natuurlijk was ik afgunstig op de schrijver en aanvankelijk drong ik er bij mijn man op aan dat hij hem nog eens voor het eten zou uitnodigen, maar mijn man weerde dit verzoek steeds opnieuw verlegen af. 'Het is geen man die graag onder de mensen komt,' zei hij, mijn blik ontwijkend. 'Het is een zonderling, een schrijver, iemand die eeuwig zit te werken.'

Toch merkte ik dat ze elkaar wel eens ontmoetten. Op een keer, toen ik in de binnenstad was, zag ik ze toevallig in een café zitten. Voor het eerst voelde ik een ongezone, vlijmende pijn, alsof iemand een puntig voorwerp – een mes of een naald – in mijn lijf stak. Ze zagen me niet omdat ze nogal achteraf zaten in het café. Ik zag dat mijn man iets tegen de schrijver zei, waarop ze allebei begonnen te lachen. Mijn man had een eigenaardige uitdrukking op zijn gezicht, heel anders dan thuis. Hij zag er niet zo uit als ik hem kende. Ik liep snel door en voelde het bloed uit mijn gezicht wegtrekken. Waarschijnlijk ben ik op dat moment heel bleek geworden.

Je bent gek, dacht ik, wat denk je nu eigenlijk? Je man heeft een vriend, die toevallig een beroemd auteur en een intelligente, excentrieke figuur is. Het is niet onfatsoenlijk dat hij hem zo nu en dan ontmoet. Waarom vind je dat zo vreemd? Waarom klopt

je hart zo snel? Ben je misschien bang dat je niet met hun bizarre spelletjes mag meedoen? Ben je bang dat ze je niet intelligent of ontwikkeld genoeg vinden? Ben je soms jaloers?

Toen ik dat dacht, moest ik lachen, maar toch bleef mijn hart onstuimig bonzen. Het ging even wild tekeer als toen ik tijdens mijn zwangerschap naar het sanatorium moest, maar dat was een heel ander soort bonzen geweest, dat me vrolijk en blij had gemaakt. Ik liep snel door en voelde me bedrogen en buitengesloten door die twee mannen. Intussen zei mijn verstand me dat alles in orde en normaal was. Mijn man wilde liever niet dat ik zijn vriend ontmoette, omdat de schrijver zo'n zonderlinge, vreemde kerel was en omdat hij iemand was die alleen hij kon doorgronden door het feit dat ze vanaf hun jeugd met elkaar hadden opgetrokken. Dat hij niet over hun ontmoetingen sprak, was niets bijzonders. Hij was nu eenmaal zwijgzaam van aard. Aldus trachtte ik mezelf te overtuigen, maar intussen voelde ik me toch bedrogen. Toen mijn man 's avonds op het gebruikelijke tijdstip thuiskwam, bonsde mijn hart nog steeds.

'Waar ben je geweest?' vroeg ik toen hij mijn hand kuste.

'Waar ik geweest ben?' Hij staaarde naar het plafond. 'Nergens. Ik ben meteen naar huis gegaan.'

'Je liegt,' zei ik.

Hij keek me lang aan en zei daarop: 'O, ja, dat was ik vergeten. Ik heb onderweg Lázár ontmoet. We zijn wat gaan drinken. Inderdaad, dat was ik vergeten. Heb je ons daar zien zitten?'

Zijn stem klonk rustig en eerlijk, maar ook verbaasd. Ik schaamde me toen hij zo onbevungen reageerde.

'Neem me niet kwalijk,' zei ik. 'Ik vind het onaangenaam dat ik niets van die man afweet. Ik geloof niet dat hij werkelijk een vriend van je is. Van mij is hij dat ook niet, van geen van ons beiden. Verbreek de relatie met hem, ga hem uit de weg.' Mijn stem klonk bijna smekend toen ik dit van hem verlangde.

Mijn man keek me verbaasd aan en antwoordde alleen: 'Een man als Lázár hoeft je niet uit de weg te gaan, die dringt zich niet op.' Intussen poetste hij zijn brillenglazen schoon, zoals hij altijd deed als er iets pijnlijks gebeurde.